

УДК349.6:061.1ЄС

А. П. Гетьман,
д-р юрид. наук, професор,
В. І. Лозо,
д-р юрид. наук, професор
*Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ КЛІМАТУ ЗЕМЛІ: ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА, ОСНОВНІ КОМПОНЕНТИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІОТСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Створення правових засад щодо запобігання і скорочення негативних наслідків парникового ефекту, вичерпання озонового шару і зміни клімату має глобальне значення. Ця проблема характеризується як еволюційна й антропогенна. Суспільство і природа – це відкриті взаємодіючі системи, а клімат – ансамбль станів, які проходить кліматична система океан – суша – атмосфера за декілька десятиліть. Досліджуються способи організації природно-історичного середовища. У статті наводяться основні зобов'язання сторін Віденської конвенції ООН 1985 р. Ріо-Конвенція ООН 1992 р. про зміну клімату розглядається як природний розвиток Кіотського процесу, а П'ята й Шоста екологічні програми ЄС – як корекція пріоритетів у цій сфері. Особливої актуальності дослідженню додають вплив у 2013 р. строку дії Кіотського протоколу й нагальна потреба підготовки нової кліматичної конвенції.

Ключові слова: глобальна екологічна проблема, зміна клімату, Віденська конвенція й Ріо-Конвенція ООН, Монреальський і Кіотський протоколи, екологічні програми ЄС, сталий розвиток, екологічний імператив.

За своєю природою *глобальна проблема* зміни клімату є *еволюційною й антропогенною*, за масштабами вона зачіпає сьогодення і майбуття людства й вимагає узгоджених планетних зусиль. Ефективний регіональний підхід до її вирішення проблеми демонструє Європейський Союз.

Суспільство і природа ста-новлять собою відкриті взаємодіючі системи; безупинне зростання обміну речовиною, енергією та інформацією між довікіллям і людиною може призвести до не-

ухильного зростання масштабів і глибини екологічних протиріч. Так зване «окультурення» людиною середовища проживання викликає зміну інтенсивності й навіть спрямованості природних екзогенних процесів. Згідно з концепцією В. І. Вернадського про ноосферу людина з біологічної особи перетворилася на планетарну істоту й повинна мислити й діяти не тільки в аспекті окремої особистості, але й у планетарному масштабі, причому тільки в царині життя – у біосфері, у відповідній земній оболонці,

з якою вона нерозривно, закономірно пов'язана й залишити яку не може [1, с. 21, 24].

У класичному розумінні *клімат* – це ансамбль станів, які проходить кліматична система океан – суша – атмосфера за декілька десятиліть. Із цієї точки зору теорію зміни клімату в силу її надзвичайної складності можна побудувати із суттєвим спрощенням, ґрунтуючись лише на одному параметрі – на глобальній середньорічній температурі поверхневого шару повітря земної кулі [2]. Хоча температура – це свого роду кашель хворого, а «хвороба» ця, ймовірно, викликана концентрацією парникових газів – невидимою, але небаченою за всю історію людства [3].

На даний момент глобальна катастрофа чи вимирання людства як біологічного виду нам поки не загрожує. Головна проблема, яка сьогодні викликає найбільший інтерес і тривогу у світової громадськості, – це антропогенний вплив на клімат. Наскільки він є значним порівняно з іншими природними явищами і в чому виявляється?

Одна з причин зміни клімату – антропогенна деформація складу атмосфери з порушенням відбиття сонячної радіації від земної поверхні в космічний простір – викликається підвищенням вмісту в атмосфері двоокису вуглецю на 25%, оки-

сів азоту – на 19%, метану – на 100% [4, р. 36-38], через що середня температура поверхневого шару атмосфери збільшилася на 0,5 градуса, а рівень Світового океану піднявся на 20 см.

Підвищення вмісту двоокису вуглецю в атмосфері ще на 75% може призвести до зростання температури на поверхні Землі на 3 – 5 градусів. При продовженні спалювання викопних видів палива нинішніми темпами таке становище можна очікувати вже в 2030 – 2040 рр. [5, р. 50-53]. Низка регіонів Європи (Іспанія, Франція, Італія, Балканські країни, Молдавія, Україна й південь Росії) стоїть перед реальним ризиком перетворитися на пустельні зони. Якщо цей процес триватиме, внаслідок парникового ефекту посиляться танення антарктичних та арктичних льодів, значно підвищиться рівень Світового океану. Відомо, що 90% населення Землі живе у прибережних районах – Середземноморського і Чорноморського басейнів, Північного моря, Скандинавії, Прибалтики, – які при підвищенні рівня морів на 1 м будуть затоплені.

У природно-соціальному середовищі за деяких умов виникають і самопідтримуються такі неординарні явища, як парниковий ефект, зміна клімату, викликані ними масові міграції й боротьба за геополітичне домі-

нування. При цьому на одному рівні конфліктують розрізнені адміністративні зусилля, продовжує руйнуватися навколишнє середовище, а на другому – з'являються мотивувальні громадські рухи, що отримують заступництво інстанцій і правові форми реалізації своїх ідей, виникають і знаходять стійкі інституційні контури, нові напрямки державного регулювання. Тож головним завданням екологів і юристів стає не стільки збирання інформації та її оброблення, скільки *дослідження «архітектури» виникаючих структур і способів подолання або стимулювання тієї чи іншої організації природно-історичного середовища.*

Початком глобального регулювання клімату послужила *Віденська конвенція ООН 1985 р. про захист озонового шару* й доданий до неї *Монреальський протокол 1987 р. про речовини, які вичерпують озоновий шар.* У 1988 р. Європейське Співтовариство разом з державами-членами приєдналася до цієї Конвенції [6, р. 8-20].

Монреальський протокол за своєю ідеєю підлягає регулярному оновленню рішеннями Ради ЄС і служить захисту озонового шару за допомогою запобіжних заходів і контролю за глобальною емісією речовин, що його вичерпують, з точною метою їх усунення на

підставі розвитку економіки й науково-технічних знань. Для сприяння виконанню Протоколу країнами, що розвиваються, передбачаються додаткові фінансові ресурси й доступ до відповідних технологій. Фінансовий механізм будується на базі внесків учасників Протоколу як багатосторонній фонд і включає засоби регіонального та двостороннього співробітництва. Сторони цього акта заснували Виконавчий комітет для реалізації передбачених принципів, політики й адміністративних заходів, у тому числі і співпрацю з ЮНЕП та іншими агенціями з екологічної компетенцією. Рішення приймаються більшістю у дві третини голосів присутніх Сторін.

До 1990 р. наукові дані свідчили, що для адекватного захисту озонового шару необхідно більш високий ступінь контролю за парниковими газами. У 1991 р. в Лондоні [7, р. 28-40] і в 1994 р. в Копенгагені [8, р. 1-10] до Монреальського протоколу були внесені Поправки про речовини, які вичерпують озоновий шар, з акцентом на принципі профілактики його стану. Обумовлювалося, що Сторона, яка протягом контрольних періодів не використає свої квоти, передає іншій будь-яку частину її розрахункового рівня споживання підконтрольних речовин, за умови, що він не перевищуватиме 0,25 кг

на душу населення в 1989 р. і що загальний обсяг розрахункових рівнів споживання заінтересованих Сторін не перевищуватиме встановлені межі споживання. При цьому Сторони повинні повідомляти про факт і строках такої передачі.

Сторони визнали потенційно шкідливий вплив на людське здоров'я й довкілля модифікації озонowego шару й указали на обов'язок країн гарантувати, що дії в межах їх юрисдикції або контролю не завдають шкоди навколишньому середовищу інших держав або областей поза межами їх національної юрисдикції.

Під поняттям «озоновий шар» Конвенція розуміє шар атмосферного озону вище граничного планетарного. Несприятливими ефектами вважаються зміни у фізичному навколишньому середовищі або біоматерії, включаючи зміни клімату, що шкідливо впливають на людське здоров'я чи склад, стійкість і продуктивність природних і керованих екосистем або на матеріали, корисні для людства. Альтернативні технології (або речовини) – це процеси або елементи, використання яких робить можливим зменшення чи ефективно усунення несприятливого впливу на озоновий шар.

У зобов'язання Сторін Конвенції ввійшли:

– спільне систематичне спостереження, дослідження й інформаційний обмін у цій сфері;

– прийняття відповідних законодавчих або адміністративних заходів і гармонізація екологічної політики;

– визначення погоджених заходів, процедур і стандартів з метою прийняття протоколів і додатків;

– співпраця з компетентними міжнародними організаціями для ефективного виконання цієї Конвенції.

Сторони повинні полегшувати й заохочувати обмін науковою, технічною, соціально-економічною, комерційною та юридичною інформацією з дотриманням її конфіденційності. Виконання цих зобов'язань покликані сприяти щорічному скликанню Секретаріату Конференції Сторін, які встановлюють процедури й фінансові правила, здійснюють безперервний огляд виконання Конвенції, інтегрують наукову інформацію про озоновий шар, сприяють гармонізації відповідної політики, стратегій і заходів мінімізації впливу на нього.

У Додатках регламентується порядок систематичних спостережень за озоним шаром (радіація, розподіл озону, фізико-хімічні параметри атмосфери) й обміну інформацією (збирання й поширення, критерії відбору й повноти, оцінка результатів).

Віденська конвенція 1985 р. намітила тільки основні політичні цілі, але не кількісні скорочення парникових речовин, чим майже відразу показала свою неадекватність реальним вимогам [Див.: 9, р. 207-210; 10, р. 808]. Відповіддю на цю лакуну стала корекція Монреальського протоколу. Перед цим виникло запитання: чи не призведуть ці компроміси при його розробленні до вихолощення угоди, а клімат продовжуватиме погіршуватися? [11, р. 84]. Реальність незабаром підтвердила правомірність цього сумніву. Проведені дослідження змусили заново переглянути перелік речовин, що викликають парниковий ефект. Лондонські доповнення 1990 р. були внесені до Додатку «В» Монреальського протоколу, щоб стабілізувати й у підсумку зменшити небезпечні для клімату емісії, не передбачені в Додатку «А». Це вплинуло на їх скорочення при виробництві і споживанні зазначених у Додатку «А» речовин, однак не в обсязі, запланованому країнами OECD, які в односторонньому порядку прискорили цей процес [12, р. 770].

Монреальський протокол закріпив перші кількісні обмеження промислових викидів. Він був складений як для змін, що зобов'язували тільки ті держави, які їх прийняли, так і для

пристосування до скорочених рівнів контрольованих речовин, що можуть бути прийняті кваліфікованою більшістю Сторін, хоча зобов'язують усі Сторони. У лондонській редакції (1990 р.) Монреальський протокол уже застосовує тиск на учасників Конвенції, за допомогою обмеження і в решті-решт заборони торгувати підконтрольними речовинами з третіми країнами. Лондонські зміни спонукали також до технологічного зрушення в цій царині й до створення постійного фінансового механізму для забезпечення виконання Монреальського протоколу.

Найбільш використовуваний підхід у справі захисту клімату передбачає узгодження й виконання екологічних вимог шляхом установаження *регулятивних і наглядових рамок* часто з постійною організаційною (інституційною) основою. Установлюючи обмеження з їх примусовим забезпеченням, цей підхід черпає силу: (а) з розроблення особливих регламентів, з якими можна порівнювати державне уявлення про виконання застережених правил, (б) з надання інформації, необхідної для таких оцінок і (в) з прозорості процесу й залучення до нього уваги громадськості. На практиці цей підхід робить менший акцент на формальних механізмах правового обґрунтування (посеред-

ництво, примирення, арбітраж, юридичне обґрунтування), ніж на сприянні вчинків та організованим переговорам між сторонами як на технічному, так і на політичному рівнях. Цей підхід покладається на розмах, з яким публічний і комунітарний тиск буде переконувати держави просувати й удосконалювати згоду. Більше того, він може бути поступово згорнутий з розвитком консенсусу за допомогою руху до примусової й більш незалежної інспекції та процедур моніторингу або створення узгоджувальної процедури.

Труднощі в цій справі можуть бути показані на прикладі так званого «озонового режиму». Монреальський протокол (ст. 7) вимагає від Сторін договору звітувати Секретаріату ЮНЕП про підсумки виробництва, імпорту й експорту (Сторонам і не-Сторонам) підконтрольних речовин і згідно з Лондонськими доповненнями про обсяги знищених або повторно використаних речовин. Звіти дійсні для неурядових організацій і медіа-новин. Але деякі Сторони порушують їх подання або подають неповні звіти. Тому в 1990 р. була створена тимчасова Робоча група, щоб підвищити ефективність звітної системи. Віденська конвенція встановила зобов'язання виносити виникаючі протиріччя на переговори,

посередництво і примирення. Лондонський саміт установив, що питання будь-якої Сторони про виконання зобов'язань іншою можуть бути порушені за письмовою заявою в Секретаріат, який розслідує й передає справу до Виконавчого комітету з розрахунком на доброзичливу резолюцію.

Створення правових засад запобігання і скорочення негативних наслідків парникового ефекту, вичерпання озонового шару і зміни клімату набувають глобального значення. З урахуванням складності парникового ефекту й далекосяжних наслідків вибору і прийняттю заходів щодо його запобігання або пом'якшення таких наслідків повинні передувати кваліфікована експертиза й ретельний політичний вибір. З огляду на роль рослинного покриву Землі ЄС сприяє розширенню масштабів лісонасадження, причому як покриттю рослинністю території Європейського Співтовариства, так і міжнародним зусиллям по боротьбі з руйнуванням тропічних лісів і процесом опустелювання. Підлягають вирішенню проблеми енергозбереження й підвищення ефективності енергетики. Важливим є сприяння розвитку й використанню альтернативних джерел енергії, які не погіршують парникового ефекту. На думку ЄС, фінансу-

вання цих заходів повинні забезпечити індустріальні країни, бо саме вони виробляють левову частку шкідливих викидів в атмосферу [13].

Деяким підсумком зусиль світового співтовариства з контролю за кліматом планети є рамкова *Конвенція ООН 1992 р. про зміну клімату (UNFCCC)* [14], підписана на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.). Остаточна мета цього документа полягає у стабілізації концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який запобіг би небезпечне антропогенне втручання у кліматичну систему без загрози сталому розвитку.

Конвенція зобов'язала всі Сторони розвивати, періодично оновлювати й повідомляти на Конференції Сторін національні дані про антропогенну емісію всіх парникових газів, не охоплених Монреальським протоколом, використовуючи при цьому порівняльні методології, узгоджені цією Конференцією. Остання ж зобов'язує Сторони розробляти, здійснювати й регулярно оновлювати національні й регіональні програми (де це доречно), які містять заходи щодо пом'якшення зміни клімату.

Рішення Ради 94/69/ЕС оформило приєднання ЄС та його держав-членів до Рамкової конвенції ООН про зміну кліма-

ту [15, р. 11-28]. Декларація ЄС відповідно до ст. 22 (3) Конвенції містить перелік низки правових інструментів, введених різними секторами політики для забезпечення виконання поставлених завдань [Див.: 16 – 24]. У Додатку до Конвенції її Сторони підтвердили, що зміна клімату Землі і його несприятливі наслідки – це спільна проблема людства, і держави повинні прийняти ефективне екологічне законодавство, в якому стандарти довілля, цілі керування і пріоритети мають віддзеркалювати й контекст, пов'язаний з розвитком навколишнього середовища, до якого вони застосовуються.

Під конструкцією «несприятливі наслідки зміни клімату» Конвенція розуміє зміни у фізичному навколишньому середовищі або біоматерії, які шкідливо впливають на склад, стійкість або продуктивність природних і штучних екосистем, на функціонування систем соціально-економічних або на людське здоров'я й добробут. Поняття «зміна клімату» було визначено цим документом як антропогенна трансформація, що змінює склад глобальної атмосфери й на додаток до природної мінливості клімату спостерігається в порівняльній періоди часу. До «кліматичної системи» включались атмосфера, гідросфера, біосфера й геосфера в їх взаємодії.

Остаточна мета цієї Конвенції й супутніх юридичних інструментів, які Конференція Сторін може приймати, полягає в досягненні стабілізації концентрацій парникових газів в атмосфері на рівні, який запобіг небезпечне антропогенне втручання у кліматичну систему. Такий рівень має бути досягнутий у межах часу, який не перешкоджатиме сталому економічному розвитку, що дозволяє екосистемам пристосовуватися до природних кліматичних змін і без загроз для виробництва продовольства.

П'ята екологічна програма ЄС на 1993-2002 роки однією з основних цілей досягнення сталого розвитку особливо виділила боротьбу з чинниками зміни клімату у відповідних економічних секторах [25]. На цій підставі 15 грудня 1994 р. було видано новий Регламент Ради (ЄС) № 3093/94 про речовини, що виснажують озоновий шар [26 р. 1-20], у якому вказувалося, що тривала емісія останніх на даному рівні заподіює істотні пошкодження озоновому шару. У Регламенті зафіксовано графік поступового скорочення парникових газів порівняно з рівнем 1986 р. Контроль за виконанням положень даного акта покладался на Комісію ЄС і спеціальний комітет представників держав-членів під головуванням представника Комісії.

Рішення Комісії 2000/22/ЄС від 16 грудня 1999 р. врегулювало поділ обсягів (quantities) контрольованих речовин, дозволених для використання (essential uses) у Європейському Співтоваристві у 2000 р. згідно з Регламентом Ради № 3093/94 про речовини, виснажуючі озоновий шар [27, р. 14-18]. Рішення Комісії ЄС 2000/379/ЄС було присвячено *розподілу імпортованих квот* для речовин, які вичерпують озоновий шар [28, р. 31]. Модифікації цих параметрів не перевищували межі, установлені Монреальським протоколом (8079 ODP тонн на рік). Розподіл індивідуальних квот між виробниками й імпортерами відбувався на принципах безперервності, рівності і пропорційності. При встановленні квот Комісія ЄС прагнула до подальшого зменшення виробництва, імпорту й використання таких речовин при мінімальному втручанні в діяльність ринку.

Шоста екологічна програма 2002 р. (нині діюча) [29], у свою чергу, коригувала завдання і пріоритетні сфери дій з подолання зміни клімату. Поставлені цілі намічали досягти за допомогою вступу в силу Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату й одностороннє зниження викидів на рівні Європейського Співтовариства. Ці завдання плануються виріши-

ти за допомогою імплементації міжнародних зобов'язань щодо клімату, зниження викидів парникових газів в енергетиці, промислового виробництва, транспортному та в інших секторах шляхом активного використання таких інструментів, як фіскальні заходи, стимулювання зниження викидів парникових газів в індустрії, забезпечення пріоритетності досліджень зміни клімату й технологічного розвитку.

Поряд з профілактичними заходами Євросоюз регламентує адаптацію до зміни клімату за допомогою: а) перегляду напрямків політики ЄС, що зачіпають ці зміни, щоб адаптація була адекватно спрямована в інвестиційних рішеннях; б) заохочення регіонального моделювання й оцінки клімату одночасно з підготовкою таких регіональних заходів адаптації, як управління водними ресурсами, збереження біологічного різноманіття, попередження опустелювання й затоплення, підтримка зростання обізнаності серед громадян і в бізнесі.

Боротьба зі зміною клімату стала вагомим складником частиною політики Європейського Союзу у сфері зовнішніх зносин і є одним з пріоритетів політики сталого розвитку. Це вимагає концентрації зусиль з координації з боку Співтовариства та його держав-членів при надан-

ні допомоги країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою, наприклад, через заохочення проектів у зв'язку з «Механізмом чистого розвитку» (CDM), передбаченим Кіотським протоколом, і спільної його імплементації; забезпечення трансферту технологій і допомоги при адаптації відповідних країн до наслідків зміни клімату.

У 2005 р. *Кіотський протокол нарешті* став реальністю [30]. Набрання чинності цієї угодою було цілком можливим тільки після того, як документ буде ратифікований країнами, на чю частку припадає як мінімум 55% викидів в атмосферу парникових газів [31]. Цей мінімум був досягнутий після ратифікації документа Росією, чия промисловість відповідає за 17% усіх парникових газів у світі. Як зазначив генсек ООН К. Аннан, це величезний крок уперед у боротьбі з однією з головних небезпек XXI ст. Зміна клімату – глобальна проблема, і їй потрібна скоординована глобальна відповідь [32].

Протоколом визначено, що 39 промислово розвинених країн світу і країни з перехідною економікою зобов'язані скорочувати викиди вуглекислого газу і ще 5-ти речовин, присутність яких в атмосфері впливає на зміну клімату на планеті. За 2008-2012 рр. сукупний рівень викидів у цілому намічалось понизити на

5,2% порівняно з показниками 1990 р., хоча для кожної з країн, що приєдналися до угоди, було визначено свій показник. Євросоюз поставив за мету до 2020 р. скоротити свої емісії до 40% від рівня 1990 р. А до 2050 р. скорочення має скласти до 90% з переходом 20% енергоспоживання на альтернативні джерела. Однак головний забруднювач атмосфери – США, – підписавши протокол у 1997 р., у 2001 р. вже вийшли з договору, бо, на думку Вашингтона, Кіотська угода занадто дорого обійдеться американській економіці і при цьому радикально не вплине на клімат.

Від цієї схеми в першу чергу повинні виграти Росія й Україна, чий ліміт на викиди було розраховано з огляду на обсяги виробництва в СРСР, тобто більш високих порівняно з нинішніми. Проте вчені попереджають, що просте перекидання умовних тонн з одного рядка звітності в інший нічого не дасть для реальної стабілізації клімату й аж ніяк не підштовхне промислово розвинені країни до використання нових технологій і переходу на альтернативні джерела палива.

Строк дії Кіотського протоколу закінчується й у 2013 р. планується підписання нової кліматичної конвенції. Розглядаються 2 концепції угоди. Один підхід передбачає «equal effort», тобто рівні зусилля при різних

вихідних позиціях, не замислюючись про те, що було зроблено раніше. Він міг би влаштувати, скажімо, США, тобто країну, далеко від досягнення цілей Кіотського протоколу. Інший варіант концепції – «equal endpoint», за якою країни повинні докласти різні зусилля, щоб вийти в майбутньому на один і той же рівень емісії. Останній найрозумніше було б визначити як «обсяг викидів на душу населення на рік. Сьогодні у США цей показник становить близько 25 тонн, у Німеччині – приблизно 16 тонн. Тим часом, до середини поточного сторіччя ми повинні вийти на рівень у 2 тонни за рік на одну людину [33]. Цей підхід є найбільш привабливим для таких країн, як Японія, де енергію вже давно витрачають украйощадливо. Однак до нової угоди ввійде скоріше компроміс обох підходів. Такий протокол, як очікується, підпишуть і ратифікують і США, й Китай, і Індія.

У новій редакції Протоколу мають бути створені механізми контролю платежів і недопущення їх нецільового використання, щоб кошти перераховувалися на конкретні проекти під контролем ООН. Крім того, після нещодавніх викриттів Міжнародної комісії зі зміни клімату (IPCC) в тенденційних прогнозах глобальної катастрофи необхідно посилити контроль за достовір-

ністю наукових передбачень, що визначають зміст і динаміку Кіотського процесу.

Уже безсумнівним є факт: хто провадить необдуману політику у сфері захисту земного клімату, в підсумку програє в економічному плані. Майбутнє людства залежить від успішного використання енергозберігаючих та екологічно

нейтральних технологій. Ми бачимо, що бізнес усе частіше сам вдається до використання так званих зелених технологій, не чекаючи ініціатив ООН, «великої вісімки», Групи двадцяти, що не скасовує нагальної потреби формувати на глобальному рівні єдину правову базу для захисту клімату Землі [34].

Список літератури: 1. Вернадский В. И. Размышления натуралиста. Научная мысль как планетное явление. – [Кн. Вторая] / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1988. – 520 с. 2. Терез И. Э. Глобальное потепление — миф или реальность? / И. Э. Терез // Еженедельник 2000. – 2005. – 27 мая [Электрон. ресурс]. Режим доступа: <http://2000.net.ua/2000/aspecty/intel/18116>. 3. Конференция по глобальным изменениям климата в Копенгагене. Изменение климата: дело не в температуре // RFI 04/12/2009 [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.russian.rfi.fr>. 4. King Alexander, Schneider Bertrand. The First Global Revolution. A report by the Council of the Club of Rome / Alexander King, Bertrand Schneider. – NY: Pergamon Press, 1990. – 224 P. 5. Wood David, Kaya Yoichi, ed. Environmental Modeling for Climate Policy Analysis / David Wood, Yoichi Kaya. – MIT: Cambridge, 1990. – 240 p. 6. Решение Совета ЕС 88/540/ЕЕС // OJ L 297, 31. 10. 1988. 7. Решение Совета ЕС 91/690/ЕЕС // OJ L 377 31.12.1991. 8. Решение Совета ЕС 94/68/ЕЕС // OJ L 033 07.02.1994. 9. Farman J. C., Gardner B. D. and Shanklin J. D. Large losses of total ozone in Antarctica reveal seasonal ClOx/NOx Interaction / J. C. Farman, B. D. Gardner and J. D. Shanklin // Nature. – 1985. – № 315. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wunderground.com/resources/climate/holefaq.asp>. 10. Stolarsky R. S. (NASA). Nimbus 7 Satellite Measurements of the Springtime Antarctic Ozone Decrease / R. S. Stolarsky // Nature. – 1986. – 322. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://adsabs.harvard.edu/abs/1986Natur.322>. 11. Quoted in Jamison Koehler and Scott A. Hajost. The Montreal Protocol: A Dynamic Agreement for Protecting the Ozone Layer // Ambio. – 1991. – 20. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://etheses.lse.ac.uk/122/1...national_regime_formation.pdf. 12. Caron David D. Protection of the Stratospheric Ozone Layer and the Structure of International Environmental Lawmaking/Hastings International and Comparative Law Review. – 1991. – 14 [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: untreaty.un.org/ilc/reports/2011/russian/annex.pdf. 13. Економіка. Зміна клімату коштуватиме країнам, що розвиваються, майже 100 мільярдів доларів на рік // Deutsche Welle. – 2009. – 30 верес. 14. UN Convention on Climate Change (UNFCCC) [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cop17-cmp7durban.com/en/about-cop17-cmp7/un-convention-on-climate-change-unfccc.html>. 15. Council Decision 94/69/EC of 15 December 1993 concerning the conclusion of the United Nations Framework Convention on Climate Change // OJ L 033 07.02.1994. 16. Регламент Совета № 2008/90 о содействии энергетической технологии в Европе (Thermie programme) // OJ L 185, 17. 7. 1990. 17. Решение Совета 89/364/ЕЕС о деятельности Сообщества по улучшению эффективности использования электричества // OJ L 157, 9. 6. 1989. 18. Решение Совета 91/565/ЕЕС о содействии эффективности энергетики в Сообществе (SAVE programme) // OJ L 307, 8. 11. 1991. 19. Регламент Совета № 1973/92 о введении финансового инструмента для окружающей среды (LIFE) // OJ L 206, 22. 7. 1992. 20. Решение Совета 89/625/ЕЕС о Европейской программе по климатологии и природных опасностях (ЕРОК) и Европейской программе по науке и технике для защиты окружающей среды (STEP) // OJ L 359, 8. 12. 1989. 21. Решение Совета 91/354/ЕЕС от 7 июня 1991 об исследованиях и технологическом развитии в сфере окружающей среды (1990 - 1994) // OJ L 192, 16. 7. 1991. 22. Директива Совета 92/6/ЕЕС об установке и использовании устройств ограничения скорости для некоторых категорий автомашин в Сообществе // OJ L 57, 2. 3. 1992. 23. Регламент Совета № 2080/92

об учреждении в Сообществе схемы мер содействия лесоводству в сельском хозяйстве // OJ L 215, 30. 7. 1992. **24.** Решение Совета 93/389/ЕЕС о механизме контроля в Сообществе эмиссий CO₂ и других парниковых газов // OJ L 167, 9. 7. 1993. **25.** Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of February 1993 on a Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development // OJ C 138 17.05.1993 p.1. **26.** OJ L 333 22.12.1994 с изм.: OJ L 244 29.09.2000. **27.** OJ L 007 12.01.2000. **28.** OJ L 139 10.06.2000. **29.** Решение Европарламента и Совета № 1600/2002/ЕС от 22 июля 2002 г. о Шестой программе действий Сообщества в области окружающей среды /OJ L 242, 10.9.2002. **30.** Киотский протокол вступит в силу 16 февраля 2005 года // ВВС 18 ноября 2004. **31.** Конвенция Организации Объединенных Наций по борьбе с опустыниванием [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://unfccc.int/2860.php>. **32.** Киотский протокол вступит в силу 16 февраля 2005 года // ВВС 16 февраля 2005. **33.** Борьба за климат: что придет на смену Киотскому протоколу? // Deutsche Welle. – 2009. – 7 апр. **34.** Немецкий эксперт: Грань между природными и техногенными катастрофами становится все тоньше // Deutsche Welle. – 2010. – 1 сент.

ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА КЛИМАТА ЗЕМЛИ: ИСТОРИЧЕСКАЯ ДИНАМИКА, ОСНОВНЫЕ КОМПОНЕНТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ КИОТСКОГО ПРОЦЕССА

Гетьман А.П., Лозо В.И.

Создание правовых основ предотвращения и сокращения негативных последствий парникового эффекта, исчерпания озонового слоя и изменения климата имеет глобальное значение. Эта проблема характеризуется как эволюционная и антропогенная. Общество и природа – это открытые взаимодействующие системы, а климат – ансамбль состояний, проходимых климатической системой океан – суша – атмосфера за несколько десятилетий. Исследуются способы правовой организации природно-исторической среды. В статье приведены основные обязательства сторон Венской конвенции 1085 г. Рио-Конвенция ООН 1992 г. об изменении климата рассматривается как естественное развитие Киотского процесса, а Пятая и Шестая экологические программы ЕС – как коррекция приоритетов в этой сфере. Особую актуальность исследованию придает истечение в 2013 г. срока действия Киотского протокола и необходимость разработки новой климатической конвенции.

Ключевые слова: глобальная экологическая проблема, изменение климата, Венская конвенция и Рио-Конвенция ООН, Монреальский и Киотский протоколы, экологические программы ЕС, устойчивое развитие, экологический императив.

THE LEGAL PROTECTION OF THE GLOBAL CLIMATE: HISTORICAL DYNAMICS, BASIC COMPONENTS AND PROSPECTS OF KYOTO PROCESS DEVELOPMENT

Getman A. P., Lozo V. I.

Creation of legal bases of prevention and reduction of negative consequences of a greenhouse effect, exhaustion of an ozone layer and climate change has global value. This problem is characterised as evolutionary both anthropogenous. The society and the nature are shown as open co-operating systems, and a climate as ensemble of the conditions passed by climatic system ocean-land-atmosphere for some decades. The problem of lawyers in this connection consists in research of ways of the organisation of the nature-historical environment. In article the basic obligations of the parties of the Convention are given. The UN Rio-convention 1992 on climate change considers as natural development of Kyoto process, and the Fifth and Sixth environmental programs of EU as correction of priorities in this sphere. The special urgency to research is given by the expiration in 2013 of period of validity of the Kyoto protocol and necessity of working out of the new climatic convention.

Key words: a global environmental problem, climate change, Viennese and Rio UN convention, the Montreal and Kioto protocols, EU environmental programs, sustainable development, ecological imperative.

Надійшла до редакції 09.10.2012 р.